

SOCIÁLNY PEDAGÓG A JEHO PROFESIJNÉ KOMPETENCIE

SOCIAL EDUCATOR AND PROFESSIONAL COMPETENCIES

Miroslav Tvrđík

Abstrakt

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní v znení neskorších predpisov a Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších predpisov zaraďuje sociálneho pedagóga do systému výchovného poradenstva a prevencie ako odborného zamestnanca škôl, školských, špeciálnych výchovných a poradenských zariadení. Samotné zákony nám určujú pôsobenie sociálneho pedagóga, pričom jeho profesijné kompetencie vôbec nerozpracovávajú, preto sa v príspevku budeme zaoberať všeobecnou charakteristikou sociálneho pedagóga cez jeho funkcie a prehľadom jeho profesijných kompetencií.

Kľúčové slová: *sociálny pedagóg, profesionálne kompetencie, funkcie sociálneho pedagóga*

Abstract

Act no. 245/2008 Z. z. on education and training, as amended, and Act No. 317/2009 Z. z. the teaching staff and professional staff, were in our condition for the first time mentioned social pedagogue. We determine mere laws of social teacher actions but forget his professional competence, so we consider it very important to address and identify social teacher actions training respectively offer a general overview of their professional competence.

Keywords: *socialpedagogue, professionalcompetence, functionsofsocialpedagogue*

1. ÚVOD

Podľa Zákona č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších predpisov v §24 sociálny pedagóg vykonáva odborné činnosti v rámci prevencie, intervencie a poskytovania poradenstva najmä pre deti a žiakov ohrozených sociálno-patologickými javmi, zo sociálne znevýhodneného prostredia, drogovu závislých alebo inak znevýhodneným deťom a žiakom, ich zákonným zástupcov a pedagogickým zamestnancov škôl a školských zariadení. Sociálny pedagóg plní úlohy sociálnej výchovy, podpory prosociálneho, etického správania, sociálnopedagogickej diagnostiky prostredia a vzťahov, sociálnopedagogického poradenstva, prevencie sociálnopatologických javov a reedukácie správania. Vykonáva expertíznu činnosť a osvetovú činnosť. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní v znení neskorších predpisov a Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších predpisov zaraďuje sociálneho pedagóga do systému výchovného poradenstva a prevencie ako odborného zamestnanca škôl, školských, špeciálnych výchovných a poradenských zariadení. Samotné zákony nám určujú pôsobenie sociálneho pedagóga, ale nenájde v nich zmienku o profesijných kompetenciách, ktoré sú bežná

dôležitou zložkou profesie sociálneho pedagóga ako erudovaného pracovníka. Preto v príspevku ponúkame rôzne pohľady autorov na predmetnú problematiku.

2. POŽIADAVKY NA SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA

V rezorte školstva ako aj v iných odvetviach nachádza sociálny pedagóg uplatnenie na základe svojich odborných schopností, ktoré mu umožňujú pôsobiť na oblasť jeho záujmu. Aby sme lepšie pochopili jeho pracovnú náplň, musíme pochopiť aj všeobecné a špeciálne požiadavky, ktoré sú kladené na osobnosť sociálneho pedagóga a snažiť sa ich zakomponovať do profilu študijného programu. Práve tejto problematike sa venovala a jednotlivé požiadavky spracovala Z. Bakošová (2005). K všeobecným cieľovým požiadavkám zaraďuje odborné znalosti teoretických základov výchovy, odborné spôsobilosti a profesionálno-morálne postoje, ktoré sa zakladajú na všeľudských mravných hodnotách. Medzi špeciálne cieľové požiadavky autorka zaraďuje znalosti a schopnosti plánovať, organizovať, monitorovať, metodicky a koncepcne usmerňovať sociálno-pedagogickú prácu, diferencovať sociálne problémy a špecifikovať sociálno-pedagogické aspekty, schopnosť kooperovať s klientmi a spolupracovníkmi, schopnosť porozumieť životným cyklom v celoživotnom kontexte, ochota, k čomu iní autori priradujú aj schopnosť zdokonaľovať vlastné pedagogické kompetencie, schopnosť využívať poznatky sociálno-pedagogickej teórie a iných vedných disciplín pedagogiky, schopnosť rozhodovať, prijímať a naplňovať rozhodnutia v súlade s individuálnymi a spoločenskými potrebami, schopnosť porozumieť vlastným právam i právam klientov, zručnosť práce s informačno-komunikačnými technológiami a schopnosť chrániť informáciu o klientoch, schopnosť cudzojazyčnej komunikácie a manažérske schopnosti.

B. Kraus (1999) hovorí o sociálnom pedagógovi ako o odborníkovi vybavenom teoreticky i prakticky a koncepcne pre výchovné pôsobenie všade tam, kde prispieva k formovaniu zdravého spôsobu života, predovšetkým, kde prostredie jednotlivca či skupín pôsobí deštruktívnym či nekreatívnym spôsobom v uspokojovaní potrieb, a to v zásade v dvoch rovinách:

- a) Priama sociálno-výchovná činnosť v smere profylaxie alebo kompenzácie,
- b) manažérska sociálno-pedagogická činnosť v inštitučných oblastiach, to znamená organizačnej, koncepcnej, metodickej, vzdelávacej (konštrukcia programov, projektov a pod.) (In Kamarášová, L., 2009).

2.1 Funkcie sociálneho pedagóga

Sociálny pedagóg pôsobí na svojho klienta a snaží sa ovplyvniť jeho vývoj tým správnym smerom, resp. akceptovateľným pre spoločnosť. C. Határ hovorí o diagnostickej funkcii, preventívnej funkcii, profylactickej a modifikačnej, osobnosť stabilizujúcej, rozvíjajúcej (výchovnej) a aktivizujúcej funkcii, integračnej, (re)socializačnej a adaptačnej funkcii, kompenzačnej a facilitačnej, anticipačnej, poradenskej a výcvikovej funkcii.

- *Diagnosticke funkcia* je veľmi dôležitá pre pochopenie stavu a stupňa rozvoja intaktného, postihnutého, narušeného a ohrozeného jednotlivca. Pri diagnostikovaní zisťujeme stav, príčiny a dôsledky sledovaného problému a podmienky, ktoré naň pôsobia;
- *preventívna funkcia* plní úlohu predchádzania daným problémom s cieľom vytvorenia priaznivých podmienok pre zdravý vývoj, socializáciu, edukáciu a kultiváciu osobnosti v kontexte spoločenských pravidiel nesúcich črty humanizmu, demokracie.

- *profylaktická a modifikačná funkcia* zabraňuje regresu osobnosti a podporuje priaznivý rozvoj psychických a fyzických funkcií;
- *osobnosť stabilizujúca, výchovná a aktivizujúca funkcia* má za úlohu zoptimalizovať osobnosť dospelujúceho, čo má potom za dôsledok ďalší pozitívny rast jednotlivca. Aby sociálny pedagóg docielil tento stav musí podrobne poznať všetky podmienky, ktoré pôsobia na klienta, a to vonkajšie aj vnútorné;
- *integračná, (re)socializačná a adaptačná funkcia* vychádza zo snahy sociálneho pedagóga pomôcť deťom a mládeži začleniť sa do širšieho spoločenského prostredia, pričom sa snaží o adaptáciu na jestvujúce alebo potenciálne sociokultúrne a ekonomické podmienky tak, aby tvorivo zasahovali do diania v spoločnosti. Táto funkcia v sebe zahŕňa aj prípravu klientov na vykonávanie sociálnych rolí;
- *kompensačná a facilitačná funkcia* vyjadruje pomáhajúci charakter profesie sociálneho pedagóga, pretože spočíva v kompenzovaní chýbajúcich emocionálnych a sociálnych podnetov, a to v záujme dosiahnutia kultivácie osobnosti po stránke kognitívnej, psychomotorickej a afektívnej;
- *anticipačná funkcia* má podobné črty ako preventívna funkcia, pretože ide o predvídanie sociálnych zmien, problémov, potrieb detí a mládeže ako aj zmien v kultúrno-spoločenskom živote a životnom štýle detí a mládeže;
- *poradenská a výchovná funkcia* pomáha nadobúdať praktické zručnosti, schopnosti a skúsenosti pre život (Határ, C., 2010).

3. KOMPETENCIE SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA

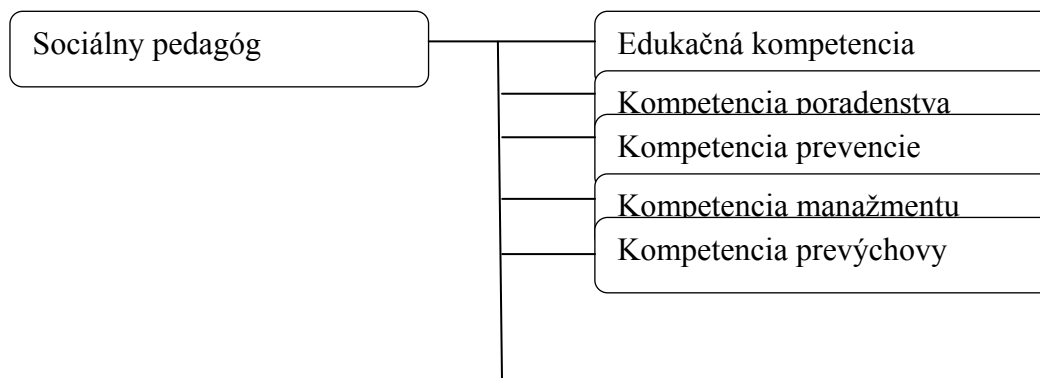
Pod kompetenciou vo všeobecnosti chápeme právomoc, dosah právomoci, spôsobilosť vykonávať istú činnosť (Hupková, M., Petlák, E., 2004).

Predstavitel' poľskej sociálnej pedagogiky W. Sroczyński v súvislosti s vymedzením kompetencií sociálneho pedagóga poukazuje na dôležitosť sociálnych kompetencií z aspektu sociálnej pedagogiky, pričom uvádza nasledovné alternatívy:

- sociálna pedagogika sa zaujíma o výchovu človeka a pomáha mu „žiť“ v danom spoločenstve,
- človek je tvoriacim elementom prostredia, pričom nedostatok alebo „porucha“ kompetencií môže narušiť vzťahy medzi prostredím a jedincom. Sociálne kompetencie ako osobitné vlastnosti človeka sa vyznačujú morálnym charakterom (Kamarášová, L., 2009).

Sociálnu kompetenciu W. Sroczyński poníma ako hodnotu, ideu, sociálne definovaný štandard, podľa ktorého má jedinec vystupovať v spoločnosti. Rovnako aj osobitné fyzické predpoklady, zručnosti, spôsobilosti, schopnosti, vedomosti, postoje, skúsenosti, charakterové vlastnosti, ktoré sa prejavujú v správaní jednotlivca, a ktoré prostredníctvom sociálneho okolia umožňujú jednotlivcovi dobré fungovanie v rodinnom, pracovnom a osobnom živote (Kamarášová, L., 2009).

V oblasti nášho ďalšieho skúmania podrobíme analýze kompetenčný profil sociálneho pedagóga. Vo všeobecnosti možno povedať, že kompetencia je spôsobilosť vykonávať činnosť na odbornom základe, čiže ide o právomoc kvalifikovanej osoby pretvárať realitu okolo nej. S problematikou profesijných kompetencií sa v sociálnej pedagogike stretávame veľmi často, čo má za dôsledok aj to, že v našich podmienkach nie sú zjednotené názory na problematiku profesijných kompetencií. Z. Bakošová hovorí o špecifických kompetenciách, medzi ktoré patrí kompetencia edukácie, reedukácie, prevencie, poradenstva a manažérska kompetencia.



Obr. 1 Kompetencie sociálneho pedagóga (Bakošová, Z., 2005)

Edukačná kompetencia

Ide o kompetenciu, ktorá v sebe zahŕňa osobné spôsobilosti sociálne orientovaného pedagóga, a to schopnosť tvoriť a riešiť výskumné projekty, tvorenie pedagogickej terminológie, plánovanie, organizovanie a metodické usmerňovanie v zariadeniach, riešenie úloh vyplývajúcich zo sociálnej politiky štátu v oblasti školstva, práce, sociálnych vecí a rodiny, vnútra, spravodlivosti, zdravotníctva. V oblasti výchovy detí a mládeže je sociálny pedagóg vychovávateľom a podporovateľom v ich osobnostnom raste. Rozvíja, podporuje prosociálnosť, ľudskosť, asertívne správanie, efektívnu komunikáciu, altruizmus, spolucítenie, solidaritu, úctu, všímavosť a iné osobnostné vlastnosti a schopnosti pomáhajúceho charakteru. Nesmieme však zabudnúť aj na kompetenciu sebavýchovy a samovzdelávania (Bakošová, Z., 2005).

Kompetencia prevýchovy

Sociálny pedagóg v rámci tejto kompetencie môže využívať také spôsoby sociálnej opory ako poučanie, povzbudzovanie, diverziu, ventiláciu, zásah do prostredia, nedirektívne či direktívne vedenie. Celý proces prevýchovy je náročný na čas, jeho výsledky sa nedosahujú hneď po následnom zásahu. Preto si vyžaduje také osobnostné predpoklady ako trpezlivosť, dôslednosť, pevná vôľa, dôvera (Bakošová, Z., 2005).

Kompetencia poradenstva

Sociálno-pedagogické poradenstvo vychádza z dvoch hľadísk:

- a) zo širších psychologických kompetencií. Ich hlavným cieľom je umožniť klientom, aby si ujasnili životné ciele, aby dospeli k lepšiemu sebazoznaniu a aby zistili, v čom je ich problém a ako ho možno realisticky riešiť;
- b) z pedagogických teórií, výchovných situácií a výchovných nedostatkov, ktoré sa v súvislosti s deťmi, mládežou a ich rodičmi vyskytujú. Hľadá takú formu sociálnej opory (poradenstvo), keď človek nepotrebuje terapiu, vie si pomôcť sám, ale potrebuje sa prostredníctvom odborného poradcu – sociálneho pedagóga zorientovať vo vlastnej situácii (Bakošová, Z., 2005).

Kompetencia prevencie

Členenie prevencie na primárnu, sekundárnu, terciárnu je známe podľa viacerých autorov. Sociálny pedagóg môže realizovať najmä prvý a druhý typ prevencie. Táto kompetencia v sebe obsahuje univerzálnu (primárnu) prevenciu, ktorej cieľom je vytvoriť v spoločnosti atmosféru prijatia a pochopenia problémov, voči ktorým zaujímajú odborníci predsudkové správanie, odmietanie, až negativizmus. Sekundárna prevencia je zameraná napr. na úzky okruh mladých ľudí s cieľom poskytnúť im pozitívne vzory správania. Ide

o pretváranie vzorov naučených a odpozorovaných najmä v rodinnom prostredí a v prostredí rovesníkov (Kamarášová, L., 2009).

Kompetencia manažmentu

Kompetencia manažmentu pomáha preniesť jednotlivé povinnosti na osoby odborne spôsobilé, aby sme sa vyhli prípadom, že v niektorých situáciách chýbal odborník, ktorý by koordinoval, manažoval a dohovárал stretnutia rôznych špecialistov z viacerých odvetví. Pole pôsobnosti sociálneho pedagóga sa črtá aj v samospráve miest a obcí pri riešení narastajúcich sociálnych problémov – nezamestnanosti, sociálnej odkázanosti, sociálnej ohrozenosti detí, mládeže a dospelých (Bakošová, Z., 2005).

Pri pohľade na Zákon č.245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní, Zákon č.448/2008 Z. z. o sociálnych službách a Zákon č.317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch, sa nám naskytuje pohľad na profesijné kompetencie sociálneho pedagóga, ktorými sú v zmysle týchto zákonov kompetencia výkonu odborného sociálneho a edukačného poradenstva, výkon sociálno-pedagogickej diagnostiky, prevencie a intervencie. Ku kľúčovým kompetenciám sociálneho pedagóga zaraďujeme: *edukatívnu a reedukatívnu kompetenciu, poradenskú kompetenciu, sociálno-edukačne-diagnostickú a prognostickú kompetenciu, kompetenciu sociálno-výchovnej prevencie, intervencie a terapie, organizačno-manažérsku, evaluačnú, administratívnu a kooperačnú kompetenciu, komunikačnú kompetenciu, sociálnu a (re)socializačnú kompetenciu, integračno-kompenzačnú a facilitátorskú kompetenciu, sociálne a výchovne rehabilitačnú kompetenciu, kompetenciu sociálno-pedagogického výcviku a vedecko-výskumnú kompetenciu* (Határ, C., 2010).

4. ZÁVER

Sociálneho pedagóga vníma mnoho autorov v rôznych rovinách, ale pri koncipovaní kompetenčného profilu sa často ich názory zbiehajú. Definovanie všeobecne uznaného profesijného kompetenčného profilu sociálneho pedagóga pomôže v mnohých stránkach k zorientovaniu sa v danej problematike, čím sa táto skutočnosť premietne aj do praxe, kde sociálny pedagóg ako erudovaný profesionál bude zastávať plnohodnotne a so značným prínosom svoje postavenie v rámci systému výchovného poradenstva a prevencie, najmä ako odborný zamestnanec škôl, školských, špeciálnych výchovných a poradenských zariadení.

5. LITERATÚRA

BAKOŠOVÁ, Z. 2005. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Stimul, 2005. 219 s. ISBN 80-89236-00-6.

HATÁR, C. 2010. *Sociálny pedagóg v systéme sociálno-edukačného poradenstva, prevencie a profylaxie*. Nitra: PF UKF, 2010. 106 s. ISBN 978-80-8094-664-7.

HATÁR, C., SZÍJJÁRTÓOVÁ, K., HUPKOVÁ, M. 2007. *Základy sociálnej pedagogiky pre pomáhajúce profesie*. Nitra: PF UKF, 2007. 282 s. ISBN 978-80-8094-174-1.

HRONCOVÁ, J. (ed.). 2009. *Profesijné kompetencie sociálnych pedagógov a sociálnych pracovníkov v teórii a praxi SR a v iných krajinách EÚ : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie SOCIALIA 2009*. Banská Bystrica: PF UMB, 2009. 290 s. ISBN 978-80-8083-895-9.

HUPKOVÁ, M., PETLÁK, E. 2004. *Sebareflexia a kompetencie v práci učiteľa*. Bratislava: Iris, 2004. 138 s. ISBN 80-89018-77-7.

KAMARÁŠOVÁ, L. 2009. *Profesijné kompetencie sociálneho pedagóga v prevencii sociálno-patologických javov*. Banská Bystrica: PF UMB, 2009. 178 s. ISBN 978-80-8083-826-3.

PETLÁK, E. 2006. *Klíma školy a klíma triedy*. Bratislava: Iris, 2006. 119 s. ISBN80-89018-97-1.

Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje

Meno a priezvisko: Mgr. Miroslav Tvrdik

Pracovisko: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta,
Katedra pedagogiky
Dražovská cesta 4, 949 74 Nitra, Slovenská republika

Email: miroslav.tvrdik@ukf.sk